

Rona
Tamiko Halualani

Intercultural communication: a critical perspective

Cognella,
Academic Publishing,
2019, 276 str.

Suvremeno društvo karakteriziraju susreti između pripadnika različitih kultura. Stoga je danas jako važno steći vještine uspostavljanja kvalitetne komunikacije s pojedincima koji su pripadnici drugih kultura. Međutim, to nije dovoljno, potrebno je i kritički razmotriti što sve na mikrorazini i makrorazini utječe na to kako ćemo pristupiti i komunicirati s kulturno različitim osobama.

Knjiga *Intercultural Communication: A Critical Perspective* zamišljena je kao udžbenik namijenjen studentima na koledžu. Knjiga se sastoji od 11 poglavlja, rječnika temeljnih pojmova, popisa literature, indeksa imena i pojmova. U predgovoru knjige autorica Rona Tamiko Hulualani opisuje svoj prvi susret s kritičkom perspektivom, a posebice s kritičkim pristupom interkulturalnoj komunikaciji te navodi razloge zašto je odlučila napisati ovu knjigu. Zaintrigiralo ju je kako su kultura i identitet oblikovani nevidljivim silama moći. Sama autorica ima višerasno porijeklo. Naime, autorica je s jedne strane pripadnica havajskih domorodaca, a s druge strane pripada četvrtoj generaciji japanskih Amerikanaca. Uz pomoć kritičke interkulturalne perspektive pronašla je način kako može jasnije promatrati svijet koji je okružuje. Ova knjiga prikazuje kako djelovanja vidljivih i nevidljivih sila moći na makrorazini (vlada, povijest, ekonomija, mediji) i na mikrorazini (susreti i odnosi između pripadnika različitih kulturnih grupa) utječu na interkulturalnu komunikaciju.

Knjiga je pisana razumljivim i pristupačnim jezikom. Na početku svakog poglavlja nalazi se priča koja služi kao uvod u sadržaj poglavlja. Sastavni dio svakog

poglavlja predstavljaju i stvarni životni primjeri koji su vezani za sadržaj koji se obrađuje. Svako poglavlje završava sažetkom, ključnim pojmovima, pitanjima za raspravu i prijedlogom organiziranja mogućih aktivnosti sa studentima.

U poglavlju *Introducing Critical Intercultural Communication* autorica je predstavila samu strukturu udžbenika i objasnila glavne karakteristike kritičkog pristupa u razumijevanju interkulturalne komunikacije. Kritički pristup promatra interkulturalnu komunikaciju kroz prizmu moći, tj. kako strukture i konteksti moći utječu na interkulturalne odnose i susrete. Konteksti moći koji oblikuju interkulturalne susrete i odnose su ekonomski kontekst, vlada, pravni sustav, obrazovanje, mediji, obitelj i turizam. Svi ovi konteksti moći prema autorici imaju tri karakteristike: 1) temelje se na vidljivoj ili nevidljivoj hijerarhiji, 2) konteksti moći otkrivaju stalnu borbu između dominantne i podređene grupe u tom hijerarhijskom odnosu i 3) svi ovi konteksti moći su istovremeno neovisni i međuovisni jedni o drugima. Prema tome, kritički pristup interkulturalnoj komunikaciji propituje ulogu moći u interkulturalnim susretima, kontekstima i odnosima.

U drugom poglavlju, koje nosi naslov *Culture, Power and Intercultural Communication*, autorica objašnjava temeljne pojmove *kultura* i *moć* u kontekstu kritičke teorije. Moć se obično definira kao oblik društvenog utjecaja na druge da djeluju i misle na određeni način. U kontekstu kritičke teorije moć se shvaća dvojako. Moć može biti pokretačka sila uz pomoć koje pojedinci i grupe postižu svoje interese i ciljeve nad drugima i protiv drugih, a može se shvaćati i kao stvaralačka sila koju pojedinci i grupe koriste u borbi protiv većih struktura. Kultura se u kritičkoj perspektivi definira kao sustav značenja i reprezentacija stvorenih u isprepletenoj mreži sila u kojoj se različito pozicionirani subjekti (npr. vlada, zakoni, ekonomija, obrazovne i druge institucije), grupe i osobe bore za moć da definiraju i predstavljaju svoju kulturu (državu, artefakte i običaje). Različiti interesi moći oblikuju nejednake, ponekad čak i kontradiktorne reprezentacije kultura, što sa sobom nosi ozbiljne političke i društvene implikacije.

Cilj je trećega poglavlja (*Rethinking Communication*) preispitati značenje interkulturalne komunikacije iz kritičkog pristupa, opisati interkulturalne odnose kroz perspektivu temeljenu na moći i ispitati kako povijesni i društveno-politički kontekst oblikuje interkulturalne susrete.

Komunikacijski susreti nikad nisu neutralni već su smješteni u specifične povijesne i društveno-političke kontekste. Pozivajući se na Halla (1980), u ovom radu autorica komunikaciju definira kao specifičnu razmjenu poruka i značenja između pojedinaca, koje su oblikovane određenim povijesnim i političkim kontekstima i silama moći. Drugim riječima, glavne sastavnice komunikacijskog procesa (pošiljalatelj, primatelj, poruka i značenja) predstavljaju društvene produkte koje su veće

sile moći stvorile i oblikovale. Povijesni kontekst odnosi se na događaje iz prošlosti, trenutke, krize i iskustva koja su utjecala na to kako ćemo promatrati i doživljavati pripadnike određene kulturne grupe. Svi sa sobom nosimo povijesne mitove, slike i stereotipe o svojoj i o drugim kulturnim grupama. Osim toga, interkulturalni komunikacijski susreti obilježeni su i različitim društveno-političkim kontekstima. Šire društvo (vlada, pravni i zakonodavni sustav, obrazovne i javne institucije, mediji i popularna kultura) tretiraju i opisuju kulturne grupe na različite načine i tako određuju kako ćemo doživljavati određenu kulturnu grupu, kako ćemo s njima stupati u odnos i kakav će to biti oblik odnosa. Prema tome, povijesni i društveno-politički čimbenici nas smještaju u određene komunikacijske pozicije iz kojih percipiramo, interpretiramo i djelujemo u interkulturalnim susretima.

U četvrtom poglavlju (*Ideology and Intercultural Communication*) autorica objašnjava pojam kulture u kontekstu ideologije te navodi kako ideologiju stvaraju i reproduciraju veće strukture moći kao što su vlada, zakonodavstvo, religija, ekonomsko tržište, mediji, obrazovni kurikulum i vrijednosti. Ideologija se odnosi na set značenja koji izgrađuju pogled na svijet određene kulturne grupe. Ona nikad nije neutralna, nego uvijek govori iz određene pozicije moći. Postoje različiti tipovi ideologija koji su prisutni u društvima, a to su: dominantna ideologija, dogovorena ideologija, suprotstavljajuća ili opozicijska ideologija i hegemonija. U radu se autorica poziva na Althussera (1969, 1971) koji smatra da ideologija nije naivna kreacija, nego je to društveni svjetonazor koji je stvoren i reproduciran od strane onih koji imaju moć. Tako državni represivni aparati (policija, vojska i sud) koriste fizičke, vladajuće i zakonodavne oblike moći kako bi štitili i ojačali dominantnu ideologiju. Obrazovne institucije, crkve, religijske institucije, obitelj, mediji i popularna kultura također štite i čuvaju dominantnu ideologiju, ali na suptilnije načine. S druge strane, Eagleton (2014) i Fiske (1992) promatraju ideologiju kao svjetonazor koji pokreću sile moći, ali oni smatraju da ideologija ne može uvijek potisnuti ljudsko djelovanje i kreativnost. Prema tome, može se zaključiti da ideologija uvelike oblikuje kulturu i kulturna značenja, a pojedinci mogu prihvaćati, pregovarati ili odbijati dominantnu ideologiju koja je prisutna.

U petom poglavlju (*Speaking for others and Intercultural Education*) razmatraju se posljedice govorenja o drugima i za druge te se promišlja o odgovornosti pri predstavljanju svoje i drugih kulturnih grupa. Predstavljanje kultura treba biti analizirano i razmotreno kroz diskurzivni kontekst koji se odnosi na uske i isprepletene veze između predstavljanja i moći. Naime, reprezentacije su uvijek stvorene u kontekstu moći i imaju različite posljedice za različite kulturne grupe. Ključni aspekti diskurzivnog konteksta koje treba razmotriti su čin govorenja i društveni položaj. Kad je riječ o samom govorenju ili predstavljanju treba se pitati: Zašto netko govori u odre-

denoj situaciji i kontekstu?, Zašto je baš taj pojedinac angažiran da predstavlja tu kulturnu grupu?, Zašto član kulturne grupe ne govori u ime svoje grupe? Društveni položaj je idući aspekt diskurzivnog konteksta kulturne reprezentacije. S obzirom na položaj u društvu pojedinci su na različite načine tretirani pri izražavanju svojih perspektiva. Spol, rasa, etnička pripadnost, socio-ekonomska klasa, seksualna orijentacija, jezik i nacionalnost uvelike utječu na to kako će biti interpretiran sadržaj o kojemu se govori. Neku kulturu može predstavljati sam član te kulturne grupe. Pri tome uvijek treba voditi računa gdje se taj član grupe nalazi u odnosu na kulturnu grupu u širem kontekstu. Kad pojedinac govori u ime grupe, čiji nije član, treba se pitati: „Zašto ja govorim u ime te grupe?, Što ja mogu dobiti od tog čina?, Koje posljedice mogu biti za grupu o kojoj govorim?“ Govoriti o svojoj i o drugim kulturnim grupama je velika odgovornost, jer ima velik utjecaj na one koje predstavljamo. Također, pri predstavljanju određene kulturne grupe treba voditi računa o tome tko nam je publika.

U poglavlju *Identity Layers and Intercultural Communication* naglašava se povezanost između društvenih okvira identiteta (društveni sloj) i naše osobne konstrukcije identiteta u odnosu na društvene okvire (osobni sloj). Identitet se u okviru kritičke teorije razumijeva kao multidimenzionalno područje koje definira tko smo mi u dva ključna sloja: 1) naš osobni pogled i deklaracija našeg vlastitog identiteta (osobni sloj) i 2) pogled koji imaju drugi na naš identitet ili kako nas drugi vide (društveni ili strukturalni sloj). Identitet je povezanost strukturalnog i osobnog. On je oblikovan u kontekstu šire matrice društvene moći ili povijesnih sila. Međutim, kao pojedinci možemo preoblikovati svoje identitet unutar tih struktura moći te se na taj način opirati društvenim okvirima u koje smo smješteni. U ovom poglavlju autorica donosi priču o Lenu i njegovom identitetu. On sebe smatra Kanadanim, dok ga ostali ljudi većinom vide kao Azijca ili Kineza. Međutim, Len odbija da ga se na taj način shvaća. Ovo je primjer kako se naš osobni identitet može razlikovati od onoga kako nas drugi vide.

Sedmo poglavlje propituje kako povijest i povijesni narativi oblikuju naše interkulturalne susrete i odnose. Povijest je uvijek oblikovana iz specifične perspektive ili pozicije moći. Autorica u ovom poglavlju pod nazivom *Historical Memory and Intercultural Communication* objašnjava koju ulogu imaju sjećanja iz prošlosti na naše interkulturalne odnose i susrete i kako je ono čega se sjećamo pod utjecajem moći koja oblikuje, stvara i reproducira povijesna sjećanja. Navedeno daje odgovor na pitanje zašto neke kulturne grupe rado stupaju u interakciju s određenim kulturnim grupama, dok druge izbjegavaju.

U poglavlju *Racialization and Intercultural Communication*, autorica propituje rasu iz kritičke interkulturalno komunikacijske perspektive. Rasa se shvaća kao set

društvenih konstrukata koje su strukture moći stvorile kako bi kategorizirali, razlikovali i stavili u hijerarhijski poredak određene grupe u odnosu na druge grupe (rasizacija). Rasizacija se događa svakodnevno u različitim kontekstima, kao što su vlada, pravni i zakonodavni sustav, obrazovanje, ekonomija i mediji (televizija, film i društvene mreže). Kritička rasna teorija (CRT) dovodi u pitanje tvrdnju da je pravni i zakonodavni sustav neutralan tvrdeći da privilegira bijelce u odnosu na druge rasne skupine.

Autorica u devetom poglavlju (*Global flows and Intercultural Communication*) promatra globalizaciju kao strukturu i kontekst moći koja utječe na naše interkulturalne odnose i susrete. U kritičkoj interkulturalnoj perspektivi globalizacija se shvaća kao međudjelovanje strukturalnih i ekonomskih sila koje dovode do promjena u kulturnim značenjima. Globalizacija kao strukturalna, ekonomska i kulturna sila oblikuje naše privatne interkulturalne susrete i odnose te izgrađuje naše kulturne identitete. Zahvaljujući razvoju ekonomije i tehnologije stvaraju se globalni gradovi i globalne kulture. Postoje dva primarna pogleda na globalizaciju – globalizacija kao kulturna homogenizacija i globalizacija kao kulturna hibridizacija. Ova dva pogleda utječu na naše kulturne identitete i kontekste, kao i na interkulturalne odnose i susrete.

Cilj je desetoga poglavlja (*Intercultural Relationships and Power*) razumjeti koju ulogu ima moć u osobnim interkulturalnim odnosima, prije svega u prijateljskim i romantičnim vezama. Interkulturalna veza podrazumijeva kontinuiranu interakciju između dvije osobe različitoga kulturnog porijekla (spol, rasa, etnicitet, nacionalnost, religija, seksualna orijentacija i dr.). Postoje različiti oblici interkulturalnih veza, a u ovom poglavlju naglasak se stavlja na interkulturalno prijateljstvo, interkulturalnu romantičnu vezu, interkulturalnu poslovnu vezu i interkulturalni brak. Kritička interkulturalna perspektiva ispituje kako makroslojevi moći utječu na naše privatne interkulturalne veze. Makroslojevi moći koji utječu na interkulturalne veze su: 1) zona kontakta, 2) povijesna sjećanja (s mitovima i povijesnim narativima), 3) strukturalni utjecaji moći, 4) kulturni kapital i 5) interkulturalna čežnja. U ovom poglavlju autorica donosi priču o Johnu i Meg. Oni su u interkulturalnoj romantičnoj vezi. John je dio prve generacije Korejaca, a Meg je crnkinja. John izbjegava upoznati Meg sa svojim roditeljima jer ga brine kako će njegovi roditelji reagirati na njezino porijeklo. Iz ovog primjera vidljivo je kako odnosi moći i ideologija utječu na interkulturalnu romantičnu vezu.

U posljednjem poglavlju pod nazivom *Re-Imagining Your Role in Intercultural Communication* autorica navodi prijedloge kako se može angažirati u interkulturalnoj akciji predstavljajući ACT okvir za interkulturalnu pravdu. Kritička interkulturalna perspektiva naglašava kako svi imamo moć djelovati u svijetu i kako svi

možemo raditi na transformaciji sila moći koje utječu na naše živote. ACT okvir za interkulturalnu pravdu predstavlja model za djelovanje u interkulturalnom svijetu. „A“ (*awareness*) u ovom okviru govori o potrebi stalnog jačanja naše svijesti o tome kako moć oblikuje kulturu, identitete i iskustvo. „C“ (*contemplate, consider and critique*) označava da je potrebno razmatrati i kritički promišljati koncepte i kontekste moći prije nego djelujemo. „T“ (*think and act*) je korak u kojem se razmišlja i angažira kako bi se slomile strukture moći. Djelovanje zahtijeva stalnu refleksiju o tome što raditi, kako to djeluje na druge i kako se odupire dominantnim silama moći. Autorica nas je kroz cijelu knjigu provela koracima „A“ i „C“, a u ovom poglavlju stavljen je naglasak na korak „T“. Autorica navodi konkretne prijedloge za pojedinačne i kolektivne akcije koje se mogu poduzimati s ciljem stvaranja transformativne promjene u interkulturalnom svijetu.

Iako je ova knjiga zamišljena kao udžbenik te je namijenjena studentima, može biti koristan materijal svima koji se bave interkulturalnom pedagogijom, interkulturalnim odgojem i obrazovanjem i interkulturalnom komunikacijom. Posebnost ove knjige jest to što omogućuje dublje razumijevanje interkulturalne komunikacije stavljajući naglasak na kritičku perspektivu.

Marija Krešić
Sveučilište u Mostaru, Studij pedagogije